

PENGGUNAAN YAMIN DALAM PENSABITAN KES MAL DI MAHKAMAH SYARIAH SEREMBAN, NEGERI SEMBILAN (2007-2009)

Norita Binti Kamaruddin

norita@kuis.edu.my

Akademi Islam, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS)

ABSTRAK

Al-yamin merupakan salah satu keterangan yang diterima pakai di Mahkamah Syariah. Tujuan pensyariatan *yamin* adalah untuk menyelesaikan perbalahan, mengembalikan hak kepada tuannya dan menyelamatkan maruah dari tohmahan. Kajian ini dilakukan bertujuan meneliti konsep *yamin* menurut syarak dan penggunaannya di Mahkamah Syariah Negeri Sembilan khususnya di dalam pensabitan kes-kes mal. Kajian juga bertujuan untuk mengenalpasti peruntukan-peruntukan di dalam Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah dan Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah Negeri Sembilan yang berkaitan *yamin* serta melihat bagaimana tatacara pelaksanaannya. Kajian turut meneliti fail-fail kes mal yang melibatkan *yamin* dari tahun 2007-2009. Hasil kajian ini mendapati pensyariatan *yamin* sebagai pembuktian dalam perbicaraan tidak dipertikaikan lagi. Hasil kajian di lapangan pula mendapati jumlah penggunaan *yamin* dari tahun 2007-2009 adalah sebanyak 483 kes. Penggunaan *yamin* yang terbanyak di Mahkamah Tinggi Syariah adalah kes yang melibatkan pengesahan nikah poligami iaitu sebanyak 15 kes. Manakala di Mahkamah Rendah Syariah pula kes yang banyak menggunakan *yamin* adalah fasakh iaitu sebanyak 168 kes. Berdasarkan kes-kes tersebut didapati ada *yamin* yang digunakan untuk menjatuhkan hukuman dan ada juga *yamin* diaplilikasikan untuk meyakinkan dan menyenangkan pihak-pihak yang berkenaan. Pelbagai kategori *al-yamin* diguna pakai dan diaplilikasikan seperti *yamin al-istizhar*, *yamin al-mudda a 'alaih*, *yamin al-shahid*, *yamin al-jalibah*, *yamin al-mardudah* dan *nukul al-yamin*. *Yamin al-istizhar* kerap digunakan iaitu sebanyak 88.9% oleh hakim di Mahkamah Syariah Seremban kerana *yamin* tersebut bukanlah untuk memutuskan kes sahaja tetapi untuk meyakinkan hakim dan mahkamah dalam membuat keputusan.

Kata Kunci : *Al-yamin*, Kes-kes Mal, Mahkamah Tinggi Syariah, Mahkamah Rendah Syariah

PENGENALAN

Yamin merupakan salah satu bentuk penzahiran keterangan atau *bayyinah* yang diterima sebagai sokongan pembuktian di Mahkamah Syariah dan ia telah dilaksanakan mengikut ketetapan hukum syarak. Dalam perundangan Islam, *yamin* merupakan salah satu wasilah menguatkan pembuktian yang menjadi sandaran kepada hakim dalam mengeluarkan hukuman atau keputusan bagi menyelesaikan pertikaian dan mengakhiri perbalahan di antara pihak-pihak yang bertikai. Peruntukan undang-undang mengenai *yamin* sebenarnya diperuntukkan di bawah Undang-undang Keterangan Syariah negeri-negeri di Malaysia. Setiap negeri mempunyai Enakmen Keterangan Syariah masing-masing.

Yamin merupakan satu mekanisma yang berkesan untuk mahkamah membuat keputusan. Ia juga sebagai unsur pembuktian dan hanya dijalankan di dalam kes-kes tertentu sahaja iaitu kes mal yang melibatkan hak manusia. Hal ini tidak menjadi permasalahan kerana di Malaysia hudud dan *qisas* belum lagi dapat dilaksanakan dan bidang kuasa Mahkamah Syariah juga amat terhad kepada hal ehwal keluarga dan perwarisan sahaja. Hikmah dan

tujuan pensyariatan *yamin* adalah untuk menyelesaikan perbalahan, mengembalikan hak kepada tuannya dan menyelamatkan maruah dari tohmahan. Selain itu juga *yamin* berperanan untuk mentarjihkan kebenaran atau menafikan dakwaan dari pihak *mudda'i* terhadap *al-mudda'a 'alaih*. Namun begitu, keperluan prosedur *yamin* yang jelas dan tepat mestilah dilaksanakan.

Persoalan keadilan di mahkamah tidak dapat lari daripada isu keterangan kerana hanya melalui mahkamah dapat membuat satu keputusan yang tepat berdasarkan keterangan yang dibentangkan dihadapannya. Undang-undang keterangan Islam secara khususnya merupakan satu alat yang dapat membantu badan kehakiman dalam membuat keputusan dan menjatuhkan hukum dengan tepat dan adil. Ia juga dikenali di dalam bahasa arab sebagai *wasail ithbat al-da'wa*, *wasail al-ithbat* dan juga *turuq al-ithbat*. Diantara metodologi keterangan yang dapat membawa kepada pembuktian ialah kesaksian (*syahadah*), pengakuan (iqrar), sumpah (*yamin*), *ilm al-qadi*, qarinah, *kitabah*, pendapat pakar dan sebagainya.

PERUNTUKAN YAMIN DALAM ENAKMEN KETERANGAN MAHKAMAH SYARIAH NEGERI SEMBILAN

Umumnya, penggunaan *yamin* sebagai salah satu keterangan yang diterima di Mahkamah Syariah diperuntukkan di bawah Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah Negeri Sembilan. Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah Negeri Sembilan 2003 telah mula berkuatkuasa pada 24 Februari 2004¹ dan hendaklah terpakai bagi segala prosiding kehakiman di dalam atau di hadapan mana-mana Mahkamah Syariah.

Enakmen ini mempunyai mempunyai 131 Seksyen. Seksyen ini dibahagikan kepada beberapa bahagian iaitu bahagian pertama kerelevan, bahagian kedua pembuktian, bahagian ketiga pengemukaan dan kesan keterangan dan bahagian keempat peruntukan am. Enakmen ini juga dibahagikan kepada beberapa bab iaitu di bawah bahagian pertama terdapat bab permulaan qarinah. Di bahagian kedua terdapat bab fakta yang tidak perlu dibuktikan dan bab keterangan lisan. Dokumentar dan dokumen awam. Di bahagian ketiga terdapat bab beban membuktikan, saksi, pemeriksaan saksi dan peruntukan khas berhubungan dengan testimoni saksi.

Di dalam Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003, *yamin* disebut secara khusus dalam empat seksyen iaitu seksyen 72, 87, 88 dan 129. Seksyen 72, 87 dan seksyen 88 di bawah bahagian tiga bab satu berkaitan pengemukaan dan kesan keterangan manakala seksyen 129 di bawah bahagian yang sama bab empat.

Seksyen 72 enakmen memperuntukkan;

Beban untuk mengemukakan keterangan dalam sesuatu kes mal terletak pada orang yang mengatakan atau menegaskan sesuatu fakta (*al-Mudda'i*) dan orang yang mengangkat sumpah untuk menafikan atau mempertikaikan sesuatu fakta (*al-Muddha'a 'alaih*)².

Secara dasarnya seksyen ataupun peruntukan ini mengenai beban ataupun tanggungjawab untuk membuktikan sesuatu dakwaan. Di dalam kes mal, beban tersebut tertanggung ke atas

---

¹ Warta Enakmen Negeri Sembilan.

² Seksyen 72, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003.

orang yang memulakan pendakwaan tersebut. Istilah Arab yang digunakan di dalam seksyen ini adalah *al-mudda'i* dan orang yang mempertikaikan dijelaskan sebagai *al-mudda'a 'alaiah*. Daripada peruntukan ini, ada dua elemen penting yang dikemukakan iaitu :

- i. Peruntukan dan beban bukti ini hanya khusus kepada kes mal sahaja dan tidak terpakai kepada kes-kes jenayah.
- ii. Peruntukan ini menyebut tentang beban membuktikan di pihak yang mendakwa (*al-mudda'i*) dan orang yang mengangkat sumpah (*al-mudda'a 'alaiah*) jika menafikan dakwaan. Kelihatan di sini bahawa seksyen tersebut memperuntukkan untuk *al-mudda'a 'alaiah* mengangkat sumpah jika berhasrat menafikan dakwaan tanpa mengambilkira keterangan yang dikemukakan.

Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003 melalui seksyen di atas mengiktiraf pandangan fuqaha bahawa *yamin* ini merupakan keperluan *al-mudda'a 'alaiah* sebagaimana yang telah dibincangkan dalam Bab Dua. Peruntukan ini pada hakikatnya merupakan peruntukan asas dalam mengiktiraf pemakaian dan pelaksanaan *yamin* di Mahkamah Syariah Negeri Sembilan. Seterusnya, *yamin* juga disebut di dalam enakmen di dalam persoalan cara memberikan keterangan :

87. (1) Dalam kes mal keterangan hendaklah diberikan oleh plaintif dan defendant, dan jika defendant menafikan tuntutan terhadapnya dia hendaklah dikehendaki mengangkat sumpah mengikut Hukum Syarak.
- (2) Jika defendant mengangkat sumpah di bawah subseksyen (1) tuntutan yang dibuat oleh plaintif hendaklah ditolak.
- (3) Jika defendant enggan mengangkat sumpah, maka Mahkamah boleh meminta plaintif untuk mengangkat sumpah dan dengan sumpah itu tuntutannya hendaklah diterima.
- (4) Dalam kes jenayah, keterangan hendaklah diberikan bagi pendakwa dan bagi tertuduh melainkan jika tertuduh mengaku salah.³

Peruntukan tersebut menerangkan mengenai cara memberikan keterangan. Sekali imbas seksyen ini adalah lanjutan daripada seksyen 72 yang disebut terdahulu. Subseksyen (1) seksyen 87, jika adapun perbezaan hanyalah pada penggunaan perkataan plaintif dan defendant bagi menggantikan penggunaan *al-mudda'i* dan *al-mudda'a 'alaiah* serta penggunaan frasa mengangkat sumpah mengikut hukum syarak. Perbezaan penggunaan istilah ini walaupun kelihatan tidak konsisten, tetapi ia tidak lari daripada maksud yang sama kerana ia membawa maksud yang serupa daripada segi perundangan. Ini berlaku kerana penggubalan Enakmen ini mengambilkira penggunaan Akta Keterangan 1950 yang telah diadaptasikan.

Di dalam peruntukan ini tidak dinyatakan tentang syarat-syarat di dalam melakukan *yamin*. Walau bagaimanapun, hasil pemerhatian terhadap pelaksanaan *yamin* dalam kes-kes yang telah diputuskan, peruntukan ini tidak terpakai sedemikian mudah, malah terikat juga dengan syarat-syarat *yamin*. Walaupun peruntukan menyebut bahawa jika defendant menafikan

---

³ Seksyen 87(1), (2), (3) dan (4), Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003.

tuntutan maka defendan hendaklah bersumpah tetapi *yamin* ini hanya berperanan dalam keadaan keterangan pendakwa adalah lemah ataupun tidak mencapai tahap yang sepatutnya. Ditambah pula, defendan tidak mempunyai saksi atau pun keterangan yang boleh menyokong penafiannya. Di dalam situasi inilah *yamin* boleh digunakan sebagai satu metode keterangan.

Menurut hakim yang ditemubual, peruntukan ini perlulah difahami dan dibaca secara jelas dan bukan secara jumud. Hal ini kerana, pada asasnya plaintiff dikehendaki memberi keterangan kepada pihak mahkamah. Tetapi seksyen ini hanya akan terpakai sekiranya plaintiff gagal memberi keterangan yang jelas atau tidak mempunyai saksi, maka mahkamah boleh membenarkan pihak defendant bersumpah. Hal ini perlu difahami kerana *yamin* tidak boleh digunakan sewenang-wenangnya kerana ia akan membuka ruang kepada pihak-pihak untuk melakukan *yamin* demi kepentingan sendiri. Kebanyakan pengamal undang-undang keliru dengan peruntukan ini kerana seksyen ini seolah-olah bertentangan dengan hadith di bawah :

البيتۃ علی المَدْعِی وَالْيَمِینٌ علی المَدْعِی عَلَیہٖ⁴

Maksudnya:

Keterangan di atas yang mendakwa dan sumpah di atas yang didakwa.

Dari segi pengendalian dan pengaplikasiannya di Mahkamah Syariah Seremban Negeri Sembilan, keterangan yang dimaksudkan ini adalah keterangan yang lemah dan tidak lengkap dari pihak plaintiff. Justeru pihak mahkamah akan membenarkan defendant bersumpah. Setelah defendant bersumpah tuntutan plaintiff akan tertolak. Sekiranya keterangan pihak plaintiff kuat, mahkamah tidak akan membenarkan defendant bersumpah. Hal ini perlu difahami dengan jelas agar pengamal undang-undang khususnya tidak terkeliru dengan seksyen ini dalam mengendalikan kes yang berkaitan dengan *yamin*.⁵

Subseksyen (2) pula memperincikan lagi sumpah di mana subseksyen ini menyebut secara langsung tentang apakah kesan sumpah di dalam memutuskan sesuatu pertikaian dan kes-kes yang dibawa ke hadapan hakim Mahkamah. Kesan sumpah dapat dilihat di dalam peruntukan ini di mana jika defendant bersumpah menafikan dakwaan plaintiff maka tuntutan plaintiff hendaklah ditolak⁶. Manakala jika enggan bersumpah maka mahkamah boleh memulangkan sumpah kepada plaintiff dan jika ia bersumpah maka sabitlah dakwaannya.⁷ Manakala dalam kes-kes jenayah, *yamin* tidak diguna pakai sebagai satu metode keterangan yang boleh mensabit atau tidaknya seseorang tertuduh memandangkan peruntukan⁸ yang ada menuntut supaya pihak pendakwa mengemukakan keterangan dan begitu juga dengan tertuduh melainkan jika tertuduh membuat pengakuan salah.

⁴ al-Tirmidhi, Muhammad ibn ‘Isa ibn Surah, *Sunan al-Tirmidhi*, Jil 3, Bab didatangkan *baiyyinah* ke atas *al-Mudda’i* & *yamin* ke atas *al-mudda’i ‘alah*, Dar al-Hadith : Qaherah , 1999, hlm. 403. al-Baihaqi, Abu Bakar Ahmad ibn al-Husaini, *Kitab al-Sunan al-Saghir*, Jil 2, Dar al-Fikr : Beirut, 1993, hlm. 499.

⁵ Mohd Nadzri Abdul Rahman, 2011, Penggunaan *Yamin* dalam Pensabitan Kes Mal di Mahkamah Syariah Negeri Sembilan, Timbalan Ketua Pengarah Syariah Jabatan Bantuan Guaman, (Mantan Hakim Mahkamah Tinggi Syariah Negeri Sembilan), Temu bual, 13 Mei.

⁶ Seksyen 87(2), Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003.

⁷ Seksyen 87(3), Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003.

⁸ Seksyen 87(4), Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003.

Seksyen 88 pula menyentuh pemakaian sumpah ketika keterangan oleh saksi tunggal dan sumpah plantif. Seksyen 88 menyatakan bahawa ;

Jika kes mal, plaintif hanya mengemukakan seorang saksi, keterangan saksi itu hanya boleh diterima jika keterangannya diberikan berserta dengan sumpah plaintif.

MISALAN

Dalam suatu tuntutan bagi pembayaran balik hutang oleh plaintif kepada defendant, keterangan saksi yang dikemukakan oleh plaintif yang diberikan berserta dengan sumpah plaintif hendaklah menjadi bukti yang cukup terhadapnya.⁹

Peruntukan ini membenarkan sumpah plaintif sebagai menguatkan lagi keterangan plaintif yang hanya bersandarkan keterangan seorang saksi sahaja. Dan peruntukan ini dikhurasukan untuk kes-kes mal sahaja. Peruntukan lain yang menyebut tentang sumpah ialah seksyen 129 yang memperuntukkan bila masanya saksi boleh disuruh mengangkat sumpah. Seksyen ini memperuntukkan bahawa ;

Jika hal keadaan berkehendakkan sedemikian atau pemeriksaan saksi di bawah bahagian ini tidak dapat dijalankan dan suatu pihak kepada prosiding itu membuat permohonan kepada Hakim supaya saksi itu mengangkat sumpah sebagai saksi benar bagi menguatkan keterangannya, Hakim hendaklah memerintahkan saksi itu mengangkat sumpah sedemikian dan hendaklah mengingatkan saksi itu bahawa jika dia tidak berbuat demikian keterangannya tidak boleh diterima.¹⁰

Peruntukan seksyen ini walaupun menyebut perkataan sumpah tetapi ini bukanlah sumpah yang dapat menjadi satu metode keterangan dalam memutuskan kes tetapi menjadi kayu ukur dalam menentukan keadilan seseorang saksi. Seksyen-seksyen yang telah dibincangkan di atas merupakan peruntukan yang melibatkan sumpah di dalam Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah Negeri Sembilan 2003. Walau bagaimanapun, memandangkan keterangan ini berkait rapat dengan pelaksanaan maka peruntukan berkait sumpah juga di sentuh di dalam Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003. Antara peruntukan tersebut adalah seksyen 121(2). Peruntukan ini mengenai ketidakhadiran pihak-pihak di mana mahkamah boleh membuat keputusan kes tanpa kehadiran salah satu pihak yang bertikai dengan terlebih dahulu mengarahkan pihak yang hadir supaya mengangkat sumpah *istizhar*.

Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003 juga dalam seksyen 126 subseksyen 7 dan 8 memperuntukkan mengenai cara bagaimana hakim perlu bertindak apabila defendant memilih untuk tidak mengemukakan keterangan. Hakim dalam situasi ini setelah mendengar hujah defendant hendaklah mengarahkan defendant bersumpah menafikan tuntutan plaintif dan jika enggan maka hakim boleh membenarkan tuntutan plaintif dengan syarat plaintif bersedia mengangkat sumpah membenarkan tuntutannya seperti di dalam seksyen 7 (b)¹¹;

Jika defendant enggan mengangkat sumpah sedemikian, Hakim hendaklah, tertakluk kepada subseksyen (8), membuang kes defendant dan membenarkan tuntutan plaintif.

⁹ Seksyen 88, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003.

¹⁰ Seksyen 129, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003.

¹¹ Seksyen 126(7) (a) dan (8) (b), Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003.

Dengan demikian mahkamah boleh memberi keputusan memihak kepada plaintiff. Selain itu, ada beberapa peruntukan¹² lain yang menyebut mengenai sumpah di dalam Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003. Peruntukan-peruntukan ini agak mengelirukan kerana ia juga menggunakan istilah ‘sumpah’ sedangkan ia bukanlah sumpah yang dimaksudkan di dalam undang-undang keterangan mahupun tatacara berkaitan dengannya. Ketiadaan definisi mengenainya lebih menyulitkan interpretasi dibuat terhadapnya. Penyelesaian bagi masalah ini berasaskan kepada kefahaman dan interpretasi mahkamah serta kelaziman penggunaannya sahaja mengikut hukum syarak.

Di dalam Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003, peruntukan sumpah sebagai keterangan hanya disebut di dalam tiga seksyen sahaja berbanding 131 seksyen kesemuanya di dalam Enakmen. Ketiga-tiga peruntukan ini jika diteliti hanya mengandungi peruntukan asas mengenai sumpah dalam pembuktian kes yang selaras dengan apa yang digariskan oleh Islam. Berbanding dengan peruntukan mengenai cara pembuktian atau metode keterangan yang lain seperti *qarinah* dan *syahadah*, sumpah dilihat sebagai satu peruntukan yang ringkas dan kecil sahaja peranan tanpa perincian khusus mengenainya.

Walaupun peruntukan sumpah yang ada di dalam Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah tersebut amat ringkas, tetapi peruntukan yang ada adalah selari dengan apa yang telah digariskan oleh hukum. Namun ia perlu diteliti lagi kerana ada elemen penting yang tidak dimasukkan di dalam enakmen tersebut. Enakmen ini menyediakan satu peruntukan yang terbuka mengenai sumpah yang mana keterbukaan ini membuka luas ruang lingkup perbincangan dan penghujahan kes mengikut hukum syarak kerana fiqh Islam telah membincangkan pelbagai isu apabila menyentuh persoalan sumpah dalam pembuktian kes mahupun sebagai salah satu metode keterangan.

3.3 PERUNTUKAN YAMIN DALAM ARAHAN AMALAN

Arahan Amalan Sumpah yang telah dikuatkuasa pada 1 Jun 2006 oleh Mahkamah Syariah seluruh Malaysia telah meluaskan lagi skop perbahasan berkaitan sumpah yang merangkumi tatacara, pelaksanaan dan syarat-syarat sumpah. Arahan Amalan No 2 Tahun 2006 itu terpakai dalam segala prosiding sumpah dalam tuntutan kes mal di Mahkamah Syariah hendaklah menggunakan Amalan Sumpah tersebut.

Arahan amalan ini menggariskan perkara-perkara yang mesti dipatuhi seperti menentukan hak-hak yang boleh menerima pakai *yamin*, ketidakhadiran pihak-pihak ketika bersumpah, anggapan enggan bersumpah atas kebenaran atau perintah hakim. Selain daripada itu, ia turut menggariskan tentang syarat-syarat sumpah, tentang kuasa mahkamah dalam mengarahkan *yamin al-mutammimah* serta memperincikan cara dan pelaksanaan *yamin*. Turut dinyatakan dalam Arahan tersebut tentang kuasa hakim dalam memerintahkan kedua-dua pihak bersumpah serta *tagliz yamin* sama ada daripada segi lafaz, masa dan juga tempat.

Dengan wujudnya Arahan Amalan ini, telah memudahkan pelaksanaan perbicaraan di Mahkamah Syariah kerana ia akan mengelakkan kes ditangguh kerana ketiadaan saksi. Selain itu, arahan ini juga akan menghindarkan daripada perbicaraan panjang yang sudah tentunya membabitkan kos dan perbelanjaan yang tinggi. Arahan amalan ini telah menampal kekurangan di dalam peruntukan sumpah yang ada di dalam Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah.

---

¹² Seksyen 85 dan 112, Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003.

Sebelum ini, hanya terdapat Arahan Amalan Penggunaan Lafaz Sumpah *Istizhar* dalam kes mal sahaja yang telah berkuatkuasa pada 1 November 2003. Arahan ini diterima pakai apabila ketidakhadiran defendan dan mahkamah setelah mendengar semua keterangan dan hujah plaintif dan untuk menggelakkan tohmah, maka mahkamah hendaklah sebelum membuat keputusan bagi plaintif memerlukan Sebelum ini, hanya terdapat Arahan Amalan Penggunaan Lafaz Sumpah *Istizhar* dalam kes mal sahaja yang telah berkuatkuasa pada 1 November 2003. Arahan ini diterima pakai apabila ketidakhadiran defendan dan mahkamah setelah mendengar semua keterangan dan hujah plaintif dan untuk menggelakkan tohmah, maka mahkamah hendaklah sebelum membuat keputusan bagi plaintif memerlukan plaintif mengangkat *yamin al-istizhar*¹³.

Pada tahun 2007, Arahan Amalan Pengesahan Talaq Di Luar Dan Tanpa Kebenaran Mahkamah telah dikuatkuasakan pada 15 Jun 2007. Arahan ini menyatakan sekiranya suami menafikan talaq, mahkamah hendaklah memerintahkan pihak isteri mengemukakan dua orang saksi lelaki bagi memberikan keterangan mengenai perceraian. Sekiranya pihak isteri tidak mengemukakan keterangan seperti sub perenggan (i) di atas, Mahkamah hendaklah menawarkan kepada isteri untuk suami bersumpah, sekiranya suami bersumpah, mahkamah menolak dakwaan isteri. Tetapi sekiranya suami enggan bersumpah, mahkamah hendaklah menawarkan kepada isteri untuk *yamin al-mardudah*. Jika isteri bersumpah *yamin al-mardudah*, mahkamah hendaklah mensabitkan dakwaannya. Sekiranya suami engkar hadir dan waran untuk menangkap suami tidak dapat disempurnakan sedangkan isteri mempunyai saksi, mahkamah bolehlah mensabitkan talaq selepas mendengar keterangan saksi dan sumpah *yamin al-istizhar* isteri. Keengganan suami hadir setelah menerima saman sedangkan isteri tidak mempunyai saksi manakala waran untuk menangkap suami tidak dapat disempurnakan menjadi bukti keengganan suami bersumpah (*nukul*) dan mahkamah bolehlah mensabitkan talaq setelah isteri bersumpah *yamin al-mardudah*.¹⁴ Hasil temubual Hakim di Mahkamah Syariah Seremban, Negeri Sembilan menjelaskan bahawa Arahan Amalan Pengesahan Talaq Di Luar Dan Tanpa Kebenaran Mahkamah tidak digunakan kerana prosedurnya terlalu rumit.¹⁵

Dengan adanya arahan amalan yang telah dikuatkuasakan oleh Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia telah memudahkan hakim khususnya serta pengamal undang-undang syariah dalam memahami konsep *yamin* dengan lebih terperinci.

KES-KES MAL YANG MENGGUNAKAN YAMIN

Apa yang dimaksudkan dengan kes-kes adalah kes-kes yang telah diputuskan di Mahkamah Syariah Negeri Sembilan. Ia terdiri daripada kes-kes yang diputuskan di peringkat Mahkamah Rendah Syariah, Mahkamah Tinggi Syariah dan juga Mahkamah Rayuan Syariah Negeri Sembilan.

Kes-kes mal merupakan perkara yang diharuskan untuk bersumpah mengikut pandangan ahli fiqh. Ia merupakan perkara yang melibatkan hak hamba iaitu perkara-perkara harta benda dan yang melibatkan harta benda juga termasuk juga semua kes yang melibatkan hak individu. Dengan yang demikian, kes-kes melibatkan *yamin* yang dikendalikan di Mahkamah Syariah

¹³ Arahan Amalan No 1 Tahun 2003, Penggunaan Lafaz Sumpah Istizhar Dalam Kes Mal.

¹⁴ Arahan Amalan No 10 Tahun 2007. Amalan Pengesahan Talaq Di Luar Dan Tanpa Kebenaran Mahkamah.

¹⁵ Hamizan Bin Mohd Nor, 2011, Penggunaan *Yamin* dalam Pensabitan Kes Mal di Mahkamah Syariah Negeri Sembilan, Seremban, Hakim Mahkamah Syariah Seremban, Temu bual, 8 Februari .

hanya merupakan kes-kes mal sahaja. Ini berdasarkan peruntukan undang-undang yang telah dibincangkan sebelum ini iaitu seksyen 72, seksyen 87 dan seksyen 88 Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003. Berdasarkan peruntukan tersebut, isu perkara-perkara yang diharuskan bersumpah dilihat telah selesai.

Walau bagaimanapun, setakat ini tiada takrif mal diberikan oleh mana-mana Enakmen yang berkuatkuasa. Isu ini juga tidak dibangkitkan dalam mana-mana perbicaraan oleh mana-mana pihak. Ini kerana setiap kes apabila didaftarkan, maka pihak pendaftaran mahkamah akan memberikan kod pendaftaran mal melainkan jika ia didaftarkan oleh Pendakwa Syarie. Berdasarkan senario tersebut, penelitian mendapati bahawa persoalan ini telah selesai dengan adanya peruntukan seksyen 130, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003 yang memperuntukkan bahawa :

- (1) Mana-mana peruntukan atau tafsiran peruntukan di bawah Enakmen ini yang tidak selaras dengan Hukum Syarak adalah tidak sah setakat ketidakselarasan itu.
- (2) Jika terdapat lacuna atau jika apa-apa perkara tidak diperuntukkan dengan nyata oleh Enakmen ini, Mahkamah hendaklah memakai Hukum Syarak.¹⁶

Selaras dengan itu, setiap pihak kembali kepada hukum syarak dalam menangani isu pentakrifan ini. Pentakrifan kes-kes mal di Mahkamah Syariah Negeri Sembilan adalah kes-kes tuntutan harta sepencarian, muta'ah, hibah, ta'liq dan seumpamanya. Oleh itu, apabila disebut kes mal, maka Mahkamah Syariah mengenalpastinya sebagai kes-kes yang secara langsungnya bersabit dengan tuntutan harta mahupun kes-kes yang boleh membawa kepada persoalan harta seperti perkahwinan, perceraian dan sebagainya.

Terdapat beberapa kes yang diputuskan oleh Mahkamah Syariah dengan mengaplikasikan pemakaian *yamin*. Penggunaan *yamin* di dalam kes-kes ini merupakan keterangan yang menyokong bukti-bukti pihak bertikai dan pemakaianya merujuk kepada kes-kes yang dibolehkan oleh hukum syarak.

CONTOH KES-KES MAL YANG MENGGUNAKAN YAMIN

a) Contoh kes *yamin al-istizhar*

*Selamat Binti Samsuri lwn. Tiada Kaitan*¹⁷

Jenis *yamin* yang digunakan di dalam kes ini ialah *yamin al-istizhar*. Plaintiff tidak diwakili oleh mana-mana peguam. Di dalam tuntutannya, plaintiff telah menuntut untuk mendapatkan hak jagaan cucu atas alasan sejak kecil kedua orang cucunya tinggal bersama plaintiff dan khuatir keluarga arwah menantu yang bukan Islam ingin menuntut hak jagaan cucu. Berdasarkan keterangan pihak plaintiff, hakim telah memerintahkan plaintiff melakukan *yamin al-istizhar* dan telah memberi hak penjagaan terhadap dua orang kanak-kanak tersebut diserahkan kepada plaintiff.

Kes ini tertakluk di bawah peruntukan yang terdapat di dalam Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003 iaitu di dalam seksyen 121(2). Peruntukan ini mengenai ketidakhadiran pihak-pihak di mana mahkamah boleh membuat keputusan kes

¹⁶ Seksyen 130, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003.

¹⁷ Permohonan Hadanah, No Kes : 05100-028-0680-2009, Mahkamah Tinggi Syariah Seremban.

tanpa kehadiran salah satu pihak yang bertikai dengan terlebih dahulu mengarahkan pihak yang hadir supaya mengangkat *yamin istizhar*.

b) Contoh kes *yamin al-shahid*

*Che Muna Binti Che Shori lwn. Tiada Kaitan*¹⁸

Jenis *yamin* yang digunakan di dalam kes ini ialah *yamin al-shahid*. Kedua-dua orang saksi plaintif di dalam kes ini telah bersumpah untuk menguatkan tuntutannya. Di dalam kes ini plaintif telah memohon kepada mahkamah agar pernikahan yang akan dilangsungkan dapat dijalankan secara wali hakim atas sebab dakwaan plaintif anak tidak sah taraf. Mahkamah juga telah meminta kedua-dua saksi bersumpah untuk memastikan keterangan yang diberikan adalah benar.

Setelah hakim mendengar keterangan plaintif serta ibu bapanya, mahkamah telah mensabitkan plaintif telah lahir melebihi 6 bulan selepas akad nikah tersebut berlangsung dan menolak permohonan wali hakim plaintif serta memerintahkan pernikahan plaintif dengan pasangannya dijalankan dengan wali nasab.

Seksyen 129 memperuntukkan *yamin* yang perlu dilakukan oleh saksi. Seksyen ini menyentuh mengenai *yamin* saksi iaitu untuk menguatkan pandangan bahawa kesaksianya boleh diterima sebagai bukti di dalam sesuatu kes. Saksi yang memberi keterangan dan bersumpah di mahkamah akan meningkatkan lagi keyakinan hakim untuk menentukan sesuatu keputusan.

c) Contoh kes *yamin al-jalibah*

*Mohd Kassim Vijaya Kumar Bin Abdullah lwn. Rohaini Binti Assamar*¹⁹

Jenis *yamin* yang digunakan di dalam kes ini ialah *yamin al-jalibah*. Dalam kes ini plaintif dan defendant tidak diwakili oleh mana-mana peguam. Dalam kes ini, plaintif telah menfaillkan satu tuntutan iaitu pengesahan lafaz cerai. Semasa kejadian berlaku tidak ada saksi.

Defendant mengakui keterangan yang diberikan oleh plaintif tetapi menafikan bahawa berlaku perceraian pada 8 November 2006 sebagaimana yang didakwa oleh plaintif. Defendant mendakwa bahawa plaintif telah melafazkan cerai pada 20/21 September 2007 setelah berlaku pertengkaran. Plaintiff menafikan dakwaan defendant. Setelah itu defendant meminta plaintif bersumpah. Mahkamah telah membenarkan plaintif bersumpah.

Di dalam kes ini plaintif telah bersumpah atas permintaan defendant untuk menafikan dakwaan plaintif. Setelah diteliti keempat-empat seksyen yang berkaitan dengan *yamin* di dalam Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003 tidak ada seksyen yang boleh dikaitkan dengan bentuk *yamin* dia atas. Di dalam Arahan Amalan pula di dalam Perkara 8 (2) c, dinyatakan dalam mana-mana prosiding sedang berjalan, plaintif perlu bersumpah apabila hakim mengarahkan plaintif bersumpah. Di sini jelas bahawa tidak terdapat tatacara atau manual *yamin* yang lengkap untuk dirujuk.

d) Contoh kes enggan bersumpah (*nukul al-yamin*) dan *yamin al-mardudah*

¹⁸ Wali Hakim, No Kes : 05005-051-0465-2009, Mahkamah Rendah Syariah Seremban.

¹⁹ Pengesahan Lafaz Cerai, No kes : 05005-054-1146-2007, Mahkamah Rendah Syariah Seremban.

Siti Johari Binti Rashid lwn. Samsudin Bin Morat²⁰

Kes ini melibatkan keengganan bersumpah pihak defendant dan *yamin* tadi telah dikembalikan pada plaintif tetapi plaintif menarik balik dakwaannya. Dalam kes ini plaintif telah menfailkan dua kes perceraian iaitu yang pertama kes yang berlaku pada tahun 1982 dan kali kedua berlaku perceraian pada Ogos 1990. Plaintiff mendakwa bahawa perceraian yang berlaku kali pertama tersebut telah dirujuk kembali, tetapi perceraian kali kedua tidak dirujuk kerana defendant mengatakan bahawa defendant tidak sedar semasa plaintif melafazkan cerai dan mereka masih tinggal bersama ketika itu. Mahkamah telah mengarahkan defendant bersumpah untuk menafikan dakwaan plaintif tetapi defendant tidak sanggup bersumpah. Maka mahkamah memerintahkan *yamin* itu telah dikembalikan kepada plaintif. Tetapi plaintif tidak berani bersumpah dan menarik balik dakwaannya. Mahkamah telah menolak dakwaan plaintif bagi kedua-dua kes perceraian yang didakwa berlaku 1982 dan Ogos 1990. Dalam kes ini, seksyen 87 (2) Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003 adalah terpakai. Dalam seksyen tersebut menyatakan bahawa jika defendant enggan mengangkat sumpah, maka mahkamah boleh meminta plaintiff untuk mengangkat sumpah dan dengan sumpah itu tuntutannya hendaklah diterima. Tetapi dalam kes ini plaintiff tidak berani bersumpah. Maka dakwaannya tertolak.

Berdasarkan contoh-contoh kes *yamin* di atas, dapat disimpulkan bahawa di Mahkamah Syariah Seremban Negeri Sembilan, *al-yamin* boleh dilakukan oleh tiga pihak iaitu *mudda'i* atau plaintif, *al-mudda'a alaih* atau defendant dan saksi. Saksi bersumpah bagi memastikan kebenaran keterangannya. *Yamin* plaintif pula dibuat untuk menolak tuduhan yang dikenakan ke atasnya atau untuk mensabitkan haknya atau untuk menolak *yamin* yang dikenakan ke atasnya. Defendant juga dikehendaki bersumpah apabila diarahkan oleh hakim atas permintaan plaintif bagi menyakinkan jawapannya terhadap dakwaan berkenaan. *Yamin* saksi digunakan bagi mengantikan pemeriksaan keadilan saksi yang dilakukan pada masa ini.

DATA KES-KES MAL YANG MENGGUNAKAN YAMIN

a) Data penggunaan *yamin* di Mahkamah Tinggi Syariah

Jadual 1 Penggunaan *yamin* di Mahkamah Tinggi Syariah Seremban tahun 2007

Jenis Kes	Kekerapan Penggunaan Yamin	Jenis Yamin	Peratus
Harta Sepencarian	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	10
Hadanah	6	<i>Yamin al-Istizhar</i>	60
Pengesahan Wasiat	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	10
Pengesahan Nasab	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	10
Pengesahan Nikah	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	10
Jumlah	10		100

Sumber: Fail Kes Mal Mahkamah Tinggi Syariah Seremban Tahun 2007

Jadual 2 Data penggunaan *yamin* di Mahkamah Tinggi Syariah Seremban tahun 2008

Jenis Kes	Kekerapan Penggunaan	Jenis Yamin	Peratus
------------------	-----------------------------	--------------------	----------------

²⁰ Pengesahan Lafaz Cerai, No Kes : 05005-051-0503-2008, Mahkamah Rendah Syariah Seremban.

<i>Yamin</i>				
Hadanah		13	<i>Yamin al-Istizhar</i>	38.24
Perlantikan Penjaga Untuk Melindungi Dan Pelihara Harta	Penjaga	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	2.94
Pengesahan Tarafan Anak		2	<i>Yamin al-Istizhar</i>	5.88
Ubah Perintah Nafkah		2	<i>Yamin al-Istizhar</i>	5.88
Pengesahan Hibah		4	<i>Yamin al-Istizhar</i>	11.77
Ubah Perintah Hadanah		2	<i>Yamin al-Istizhar</i>	5.88
Harta Sepencarian		6	<i>Yamin al-Istizhar</i>	17.65
Pengesahan Nikah		1	<i>Yamin al-Mudda^ca</i>	2.94
			^c Alaih	
Pengesahan Wasiat		1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	2.94
Nafkah Anak		1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	2.94
Pengesahan Nikah Poligami		1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	2.94
Jumlah		34		100.00

Sumber : Fail kes mal Mahkamah Tinggi Syariah Seremban tahun 2008

Jadual 3 Data penggunaan *yamin* di Mahkamah Tinggi Syariah Seremban tahun 2009

Jenis Kes	Kekerapan Penggunaan <i>Yamin</i>	Jenis Yamin	Peratus
Pengesahan Tarafan Anak	3	<i>Yamin al-Istizhar</i>	8.11
Nafkah Anak	2	<i>Yamin al-Istizhar</i>	5.41
Hadanah	6	<i>Yamin al-Istizhar</i>	16.22
Harta Sepencarian	3	<i>Yamin al-Istizhar</i>	8.11
Ex-Parte Menghidupkan Semula Kes	1	<i>Yamin al-Mudda^ca</i>	2.70
		^c Alaih	
Pengesahan Nikah Poligami	14	<i>Yamin al-Istizhar</i>	37.84
Ubah Perintah Nafkah Anak	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	2.70
Perlantikan Penjaga Harta Kanak-kanak	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	2.70
Pengesahan Hibah	4	<i>Yamin al-Istizhar</i>	10.81
Pengisyitiharan Pembubaran Perkahwinan (Pertukaran Agama)	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	2.70
Membatalkan Perintah Nafkah	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	2.70
Jumlah	37		100.00

Sumber : Fail kes mal Mahkamah Tinggi Syariah Seremban tahun 2009

b) Data penggunaan *yamin* di Mahkamah Rendah Seremban

Jadual 4 Data penggunaan *yamin* di Mahkamah Rendah Syariah Seremban tahun 2007

Jenis Kes	Kekerapan Penggunaan Yamin	Jenis Yamin	Peratus
Fasakh	42	<i>Yamin al-Istizhar</i>	42.86
Pengesahan Lafaz Cerai	13	<i>Yamin al-Istizhar</i>	13.27
	16	<i>Yamin al-Mudda^ca</i> <i>^cAlaih</i>	16.33
	1	<i>Yamin al-Jalibah</i>	1.02
	1	<i>Nukul al-Yamin</i>	1.02
Ta'liq	8	<i>Yamin al-Istizhar</i>	8.16
Perceraian	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	1.02
	1	<i>Yamin al-Mudda^ca</i> <i>^cAlaih</i>	1.02
Wali Hakim	6	<i>Yamin al-Istizhar</i>	6.12
Wali Enggan	4	<i>Yamin al-Istizhar</i>	4.08
Perintah Taat	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	1.02
Nafkah Anak	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	1.02
Saman Penghutang Penghakiman	1	<i>Yamin al-Mudda^ca</i> <i>^cAlaih</i>	1.02
Nafkah Isteri	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	1.02
Pengesahan Nikah	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	1.02
Jumlah	98		100.00

Sumber : Fail Kes Mal Mahkamah Rendah Syariah Seremban Tahun 2007

Jadual 5: Data penggunaan *yamin* di Mahkamah Rendah Syariah Seremban tahun 2008

Jenis Kes	Kekerapan Penggunaan Yamin	Jenis Yamin	Peratus
Perceraian	4	<i>Yamin al-Istizhar</i>	2.9
Fasakh	49	<i>Yamin al-Istizhar</i>	35.0
Wali Hakim	18	<i>Yamin al-Istizhar</i>	12.9
Pengesahan Lafaz Cerai	23	<i>Yamin al-Istizhar</i>	16.4
	19	<i>Yamin al-Mudda^ca</i> <i>^cAlaih</i>	13.6
	1	<i>Yamin al-Jalibah</i>	0.7
	1	<i>Yamin al-Mardudah</i>	0.7
Nafkah Eddah	3	<i>Yamin al-Istizhar</i>	2.1
Ta'liq	10	<i>Yamin al-Istizhar</i>	7.1
Nafkah Anak	4	<i>Yamin al-Istizhar</i>	2.9
Saman Penghutang Penghakiman	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	0.7
Wali Enggan	2	<i>Yamin al-Istizhar</i>	1.4
Pengesahan Nikah	3	<i>Yamin al-Istizhar</i>	2.1
Muta'ah	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	0.7

Nafkah Isteri	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	0.7
Jumlah	140		100.0

Sumber : Fail kes mal Mahkamah Rendah Syariah Seremban tahun 2008

Jadual 6: Data penggunaan *yamin* di Mahkamah Rendah Syariah Seremban tahun 2009

Jenis Kes	Kekerapan Penggunaan Yamin	Jenis Yamin	Peratus
Fasakh	77	<i>Yamin al-Istizhar</i>	47.0
Pengesahan Lafaz Cerai	12	<i>Yamin al-Istizhar</i>	7.3
	7	<i>Yamin al-Mudda'a</i> <i>'Alaih</i>	4.3
	2	<i>Yamin al-Jalibah</i>	1.2
Wali Hakim	13	<i>Yamin al-Istizhar</i>	7.9
	1	<i>Yamin al-Syahid</i>	0.6
Pengesahan Nikah	16	<i>Yamin al-Istizhar</i>	9.8
Ta'liq	6	<i>Yamin al-Istizhar</i>	3.7
Saman Penghutang	5	<i>Yamin al-Istizhar</i>	3.0
Penghakiman			
Muta'ah	2	<i>Yamin al-Istizhar</i>	1.2
Perceraian	10	<i>Yamin al-Istizhar</i>	6.1
Nafkah Eddah	1	<i>Yamin al-Istizhar</i>	0.6
Wali Enggan	3	<i>Yamin al-Istizhar</i>	1.8
Nafkah Anak	7	<i>Yamin al-Istizhar</i>	4.3
Ubah Perintah Nafkah	2	<i>Yamin al-Istizhar</i>	1.2
Jumlah	64		100.0

Sumber : Fail kes mal Mahkamah Rendah Syariah Seremban tahun 2009

Berdasarkan data-data yang dikemukakan, jumlah penggunaan *yamin* di Mahkamah Syariah Seremban Negeri Sembilan dari tahun 2007-2009 adalah sebanyak 483 kes. Penggunaan *yamin* yang terbanyak di Mahkamah Tinggi Syariah dalam adalah kes yang melibatkan pengesahan nikah iaitu sebanyak 15 kes. Manakala di Mahkamah Rendah Syariah pula kes yang banyak menggunakan *yamin* adalah fasakh iaitu sebanyak 168 kes.

3.7 KESIMPULAN

Penggunaan *yamin* di dalam kes-kes ini merupakan keterangan yang menyokong bukti-bukti pihak bertikai dan bukan sebagai bukti tunggal untuk mensabitkan sesuatu kes. *Al-yamin* digunakan untuk memutuskan atau mensabitkan sesuatu kes dan ada juga *yamin* di aplikasikan untuk meyakinkan dan melapangkan kepada pihak yang berkenaan terutamanya hakim.

Di Mahkamah Syariah Seremban, pelbagai kategori *yamin* diguna pakai dan diaplisasikan seperti *yamin al-mardudah*, *yamin al-mudda'a 'alaih*, *yamin al-shahid*, *yamin al-jalibah* serta *yamin al-istizhar*. Kajian mendapati sepanjang tiga tahun tidak terdapat jenis *yamin al-*

tuhmah digunakan. Umumnya *yamin al-istizhar* merupakan jenis *yamin* yang paling popular yang dilaksanakan. Pemakaian *yamin al-istizhar* di Mahkamah Syariah adalah amatlah bertepatan kerana bersesuaian dengan bidang kuasa Mahkamah Syariah yang meliputi hal ehwal kekeluargaan Islam.

Penggunaan *yamin* yang kerap digunakan di Mahkamah Syariah Seremban *yamin al-istizhar* dan *yamin al-nafiyy*. Hasil dapatan data yang diperolehi melalui analisa kes-kes mal dan temubual yang dibuat menjelaskan bahawa selain dari jenis *yamin al-istizhar* dan *yamin al-al-mudda'a 'alaiah* jenis *yamin* lain kurang diaplikasikan. Hal ini mungkin kerana tidak terdapat arahan amalan khusus yang menjelaskan mengenainya dengan lebih terperinci atau mungkin disebabkan hakim dan peguam kurang memahami konsep sebenar *yamin*. Walau bagaimanapun, hasil kajian menunjukkan bahawa *yamin* jenis lain ada juga digunakan di Mahkamah Syariah Seremban tetapi kekerapannya adalah kurang.

RUJUKAN

Ahmad Mohamed Ibrahim. 2000. *The Administration of Islamic Law In Malaysia*. Kuala Lumpur : Institut Kefahaman Islam Malaysia (IKIM).

Arahan Amalan No. 2 Tahun 2006. Amalan Sumpah Mahkamah Syariah.

Arahan Amalan No 1 Tahun 2003. Penggunaan Lafaz Sumpah Istizhar Dalam Kes Mal.

Arahan Amalan No 10 Tahun 2007. Amalan Pengesahan Talaq Di Luar Dan Tanpa Kebenaran Mahkamah.

Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003.

Hamizan Bin Mohd Nor. 2011. Penggunaan *Yamin* dalam Pensabitan Kes Mal di Mahkamah Syariah Negeri Sembilan. Temu bual. 8 Februari .

Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Negeri Sembilan) 2003.

Kes [2009] Permohonan Hadanah, No Kes : 05100-028-0680-2009, Mahkamah Tinggi Syariah Seremban

Kes [2009] Wali Hakim, No Kes : 05005-051-0465-2009, Mahkamah Rendah Syariah Seremban.

Kes [2007] Pengesahan Lafaz Cerai, No kes : 05005-054-1146-2007, Mahkamah Rendah Syariah Seremban.

Kes [2008] Pengesahan Lafaz Cerai, No Kes : 05005-051-0503-2008, Mahkamah Rendah Syariah Seremban.

Mahmud Saedon A.Othman.1990.*Undang-undang Keterangan Islam*. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa & Pustaka.

Mashitah Taharin, Rahmah Ja'far & Noraini Abd. Shukur. 2008, *Kamus Dewan*, Edisi Baharu, Kuala Lumpur : Dewan Bahasa & Pustaka.

Mohd Nadzri Abdul Rahman. 2011. Penggunaan *Yamin* dalam Pensabitan Kes Mal di Mahkamah Syariah Negeri Sembilan. Temu bual. 13 Mei.

Muhammad Asri Abdullah. 2005. *Jurnal Hukum*. Februari 2005. Jil XIX (1).

Noresah Baharom. 2005. *Kamus Dewan*. Ed. Keempat. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa & Pustaka.

S. el-Awa. Mohamed. 1998. *Punishment In Islamic Law*. Indianapolis U.S.A. : American Trust Publications. hlm xi.

al-Sharbini al-Khatib, Muhammad ibn Ahmad. 1994. *Mughni al-Muhtaj Ila Ma'rifat Ma'ani Alfaz al-Minhaj*. Jil. 6. Beirut : Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah.

Siti Noor Alwani Hamid. 2007. Sumpah sebagai metode keterangan mengikut hukum Islam : kajian tentang standard pelaksanaannya di Mahkamah Syariah Kota Bharu. Desertasi MA. Jabatan Syariah. Universiti Malaya.

al-Tirmidhi, Muhammad ibn 'Isa ibn Surah. 1999. *Sunan al-Tirmidhi*. Jil. 3. Qaherah : Dar al-Hadith.

Wan Abdul Fattah Wan Ismail dan Zulkifli Hassan. 2007. *Konsep Sumpah (al-yamin) dan Pelaksanaannya di Mahkamah Negeri Sembilan* : USIM.

Zaydan, Abdul Karim. 1995. *Nizham al-Qadai fi al-Shari'iyah al-Islamiyyah*. Beirut : Muassasah al-Risalah.